

Bijlage 1: Projectenplan Nationaal Programma Groningen 2018

Totaaloverzicht projecten 2018 Nationaal Programma Groningen (x € 1 mln)	
A Programmaliijn Kracht en Trots	12,6
B Programmaliijn Energie en Klimaat	11,00
C Programmaliijn Economie en Arbeidsmarkt	12,0
D Voorbereiding en uitvoering Nationaal Programma Groningen	2,0
E Eerdere afspraken tussen Rijk en Regio	12,4
Totaal projecten 2018	50,0

Programmalijn Kracht en Trots

Programmalijn Kracht en Trots		
Nr.	Omschrijving project	€
1	Sociale, mentale en gezondheidsondersteuning	1,5
	<i>a. Versterken handelingsperspectief</i>	0,2
	<i>b. Sociale gemeenteteams voor luisterend oor</i>	0,8
	<i>c. Bijstand hulpverleners</i>	0,2
	<i>d. Versterken slagkracht veiligheidsdiensten</i>	0,3
2	Leefbaarheidsprogramma; onderdeel gebiedsgerichte aanpak	8,5
3	Eerste fase pilots erfgoedprogramma	2,0
4	Lokaal initiatief	0,5
5	Interlevensbeschouwelijk team van geestelijk verzorgers	0,1
Totaal Kracht en Trots		12,6

1. Sociale, mentale en gezondheidsondersteuning (€ 1,5 mln)

Wat gaan we doen?

De impact van de gevolgen van gaswinning op de fysieke en mentale inwoners van onze inwoners is groot en ontwrichtend. Het onderzoek Gronings Perspectief door de Rijksuniversiteit Groningen laat zien dat meer dan 10.000 inwoners lijden aan de problematiek veroorzaakt door de gaswinning, met negatieve gevolgen voor gezondheid en welzijn.

Daarbij is het veiligheidsrisico vanwege gaswinning en aardbevingen in Groningen in de afgelopen jaren verworden tot een breed risico, waarbij zowel de effecten van de seismiteit (en de kans op een zware aardbeving) als de effecten op de gezondheid, sociale veiligheid en maatschappelijke onrust groot zijn. Aandacht voor de gezondheid van de mens en de veiligheid in brede zin zijn belangrijke voorwaarden om verder te kunnen werken aan perspectief voor Groningen.

Vanuit gemeenten, GGD en de veiligheidsregio (VRG) wordt op diverse fronten gewerkt aan projecten en programma's die concreet bijdragen aan de gezondheid, veiligheidsbeleving van inwoners. Laagdrempelig en breed beschikbare hulp is hierbij het uitgangspunt. Hulp die bovendien goed is afgestemd zodat het voor inwoners overzichtelijk is waar ze terecht kunnen. Onder coördinatie van de VRG wordt gewerkt aan een netwerkteam om een samenhangende lange termijn aanpak vorm te geven. Onderstaande projecten kunnen direct in 2018 bijdragen aan urgente behoefte aan ondersteuning voor inwoners.

- a. Versterken handelingsperspectief: De veiligheidsregio start binnenkort een inwonerpanel. Het doel van dit panel is om samen met de Veiligheidsregio Groningen op zoek te gaan naar handelingsperspectieven bij aardbevingen. Dit houdt in dat inwoners hierdoor beter weten wat men zelf kan doen, hoe dorpen zichzelf kunnen organiseren, hoe de Veiligheidsregio en andere partners hierin kunnen ondersteunen. De primaire trigger voor deze actie is de beving bij Zeerijp begin 2018. Er worden concrete producten opgeleverd, zoals gerichte communicatiecampagnes. Verminderd zelfredzamen krijgen hierin speciale aandacht.
- b. Sociale gemeenteteams voor luisterend oor: in de gemeentelijke sociale teams worden onafhankelijke functionarissen aangesteld (aardbevingscoaches/inwonerbegeleiders) die speciaal voor de bewoners in het gebied een luisterend oor kunnen zijn en die hen uitleg kan geven en helpen bij praktische zaken die te maken hebben met de gevolgen van aardbevingen (mentaal en fysiek).
- c. Bijstand hulpverleners: speciale aandacht gaat uit naar hulpverleners in het gebied (veiligheidsregio, gemeenten, GGD), omdat zij in veel gevallen een dubbelrol hebben. Enerzijds zijn zij zelf vaak slachtoffer van aardbevingssschade, anderzijds moeten zij hun medebewoners neutraal en professioneel helpen. Dit kan leiden tot stress en het functioneren op het werk

belemmeren. Speciaal voor hen wordt coaching aangeboden die de veiligheidsregio samen met de politie ontwikkeld. De ontwikkeling van deze training start in 2018.

- d. Versterken slachtkracht veiligheidsdiensten: om hun werk goed te kunnen doen, wordt de brandweer geholpen met het aanschaffen van specifiek materiaal voor aardbevingen: hefkussens en verlichtingssets voor nachtwerk. Deze investeringen dragen bij aan het veiligheidsgevoel dat leeft in de dorpen. Het is een uitbreiding op bestaande middelen die lokaal ter beschikking staan.

Wat kost dit?

- a. Versterken handelingsperspectief: € 150.000 voor het faciliteren van inwonerspanels (locatie en begeleiding) en het opzetten van communicatiecampagnes.
- b. Sociale gemeenteteams voor luisterend oor: er worden 10 coaches extra aangesteld per wijkteam, waarbij we uitgaan van € 80.000 per extra coach. Dit brengt het totaal op € 0,8 mln.
- c. Bijstand hulpverleners: De ontwikkeling van deze coaching/training is maatwerk en wordt begroot op € 200.000,-. Hiervoor worden psychologen en expertise van politie ingezet. Ureninzet van experts, facilitaire diensten en projectmanagement zijn dan de belangrijkste kostenposten. Er wordt € 25.000,- begroot voor gedegen onderzoek naar de behoeften van verschillende hulpverlenende organisatie en leidt tot een adviesrapport. € 20.000,- wordt besteed aan de ontwikkeling van cursusmateriaal. Vanwege maatwerk wordt dit in verschillende vormen geleverd en wordt ondersteund door o.a. filmmateriaal. € 5.000,- wordt besteed aan het opleiden van coaches. uitvoering van de coaching/training voor al die hulpverleners voor de jaren 2018 t/m 2020 is begroot op € 150.000,-
- d. Versterken slagkracht brandweer: Om directe hulp van hulpdiensten in getroffen gebieden te kunnen garanderen is een investering van € 216.000,- nodig voor hefkussens. Dit betreft de aanschaf van 59 sets, plaatsing op voertuigen, implementatie en beheer + onderhoud. € 200.00,- is benodigd voor de aanschaf en implementatie. Er is € 16.000,- nodig voor de jaren 2019 en 2020 voor beheer en onderhoud. De verlichtingssets kosten € 155.000,-. Dit gaat om 4 aanhangers van dichte opbouw met verstelbare dissels, 25x poernoon met statieven, 25 aggregaten en overig klein materiaal.

Wat levert het op?

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor zorg en welzijn van hun inwoners en zetten daartoe vaak sociale/integrale/wijkteams in. Voor een succesvolle aanpak is het van belang dat er voldoende middelen worden vrijgemaakt voor training van medewerkers sociale teams, coördinatie gebiedsteams, voeren van gesprekken, regionale afstemming, monitoring van klachten (aantallen en soort) en het inzetten van geestelijke verzorging (aangenomen motie Dik-Faber, Kamerstuk 34 957, nr. 38). Dit om hoogwaardige hulpverlening te kunnen bieden.

Nog belangrijker is dat burgers daadwerkelijk de weg naar hulpverlening weten te vinden. Deze initiatieven hebben tot doel om burgers hierover actief te informeren en de drempel tot hulp te verlagen. Veronderstelling is dat hiermee meer mensen op zoek gaan naar hulp voor hun klachten.

Een van de doelstellingen van het Nationaal Programma luidt: met voorzieningen en (preventief) gezondheidsbeleid zorgen voor een duurzaam welbevinden. In het Nationaal Programma wordt deze lijn vanaf 2019 verder uitgewerkt, maar ook in 2018 kan al worden gestart met enkele concrete initiatieven die bijdragen aan de 'versterking' van de inwoners. Door actiever hulp aan te bieden en via hulp de burgers meer handvatten te bieden om de regie in eigen hand te nemen en voldoende opties te bieden voor bijstand, zal het gevoel van veiligheid vergroten en neemt de kracht en trots van de inwoners in het aardbevingsgebied toe. Dit draagt bij aan de leefbaarheid en algemene welvaart in dit gebied.

2. Gebiedsgerichte aanpak: leefbaarheidsprogramma's (€ 8,5 mln)

Wat gaan we doen?

De leefbaarheid in dorpen en wijken in het aardbevingsgebied staat onder druk. Schade en versterking van woningen zorgt voor onrust in wijken en dorpen. De samenhang in gemeenschappen staat hierdoor onder druk. Daarnaast heeft het gebied te maken met krimp en ontgroening wat leidt tot afname van voorzieningen. Voor de leefbaarheid is het van groot belang dat mensen elkaar ontmoeten, dat zij samen dingen kunnen doen. Niet alleen de activiteiten zelf,

maar ook de plekken waar deze plaatsvinden zijn essentieel. Leegstaande, verpauperde panden en een slecht ingerichte openbare ruimte hebben een sterk negatieve invloed op de leefbaarheid. Met de gebiedsgerichte aanpak wordt clustering gestimuleerd van dat wat blijft in robuuste centra.

De leefbaarheid wordt verbeterd door een ingreep te doen in een complex van gebouwen, zoals het herinrichten, slopen, (duurzaam) verbouwen, samenvoegen of (duurzaam) nieuwbouwen van een centrumgebied. Een gebiedsgerichte aanpak kan van grote toegevoegde waarde zijn in straten of buurten waar op grote schaal moet worden versterkt.

Wat kost het?

Er bestaat reeds een provinciale regeling voor leefbaarheidsprogramma's, voortkomend uit landelijk beleid. In deze collegeperiode is € 22 mln vrijgemaakt voor het Uitvoeringsprogramma Leefbaarheid in de vorm van subsidies, en tevens € 25 mln voor een revolverend fonds (Het Nieuwe Doen) waarin naast middelen voor energie ook middelen voor zorg en maatschappelijke accommodaties zitten. Vorig jaar zijn er nog extra middelen beschikbaar gekomen voor zorg en Retail. Voor het onderdeel gebiedsgerichte aanpak was € 14 mln aan subsidies opgenomen die inmiddels volledig is besteed.

In combinatie met de extra beschikbare middelen is door de provincie middels een kleine € 24 mln. aan subsidie geïnvesteerd in projecten. Om op korte termijn verder te kunnen met initiatieven voor een gebiedsgerichte aanpak in het bevingsgebied is een aanvulling van middelen nodig.

Deze provinciale subsidieregeling wordt speciaal voor de aardbevingsgemeenten met € 8,5 mln verhoogd. Gemeenten, of combinaties van gemeenten, kunnen voorstellen indienen. Deze worden beoordeeld door de provincie op kwaliteit, op basis van de bestaande criteria van het huidige leefbaarheidsprogramma. Hierbij staat voorop dat het initiatief (redelijkerwijs) aantoonbaar duurzaam bijdraagt aan de (fysieke) leefbaarheid en in lijn is met lokale behoeften. Pas na een positief oordeel vindt uitbetaling plaats.

Wat levert het op?

Concrete initiatieven, die door gemeenten en inwoners samen zijn bedacht, die kunnen rekenen op draagvlak en daarmee deelname. Dit is cruciaal voor het slagen van het leefbaarheidsinitiatief en zo daadwerkelijk bijdragen aan de versterking van de leefbaarheid in het gebied. Dit draagt bij aan de doelstellingen 'Dorps- en wijkvernieuwing die ruimtelijke, sociale en economische vernieuwing combineert op een manier die past bij de Groningse historie en landschapskenmerken' en bij het 'Toekomstbestendig maken van voorzieningen en verbeterde lokale en regionale bereikbaarheid'.

Uit onderzoek van Sociaal Planbureau Groningen blijkt dat er met het leefbaarheidsprogramma voor bijna € 24 mln. is geïnvesteerd in projecten. Dit heeft voor bijna € 219 mln. aan investeringen uitgelokt waarmee een multiplier van 9,2 is gerealiseerd. De bouw van een multifunctionele accommodatie in Grootegast en het opknappen van het centrum van Musselkanaal zijn hier voorbeelden van. Op deze website meer over het programma en de behaalde resultaten. <https://www.provinciegroningen.nl/uitvoering/wonen-en-welzijn/uitvoerings-programma-leefbaarheid/>

3. Eerste fase pilots erfgoedprogramma (€ 2,0 mln)

Wat gaan we doen?

Overschild en bijbehorend buitengebied is aangemerkt als een van de icoonprojecten binnen het Nationaal Programma. De inwoners van Overschild hebben zich verenigd en zijn met een visie op de toekomst van het dorp gekomen, die is vertaald in een structuurvisie. Het dorp Overschild is in de versterkingsopgave daarnaast een pilotdorp, zo ook voor de versterking van erfgoed. Deze pilot is onderdeel van het vastgestelde erfgoedprogramma voor het bevingsgebied. Over de periode van een jaar wordt gewerkt aan de instandhouding en versterking van 34 karakteristieke panden in het dorp/postcodegebied (18 panden in het dorp, 16 in het buitengebied). Hierbij is ook oog voor verduurzaming, herbestemming en andere kwalitatieve maatregelen.

Al deze panden zitten in batches 1467 of 1588. De NAM financiert alle maatregelen die nodig zijn voor de veiligheid, maar niet de aanvullende wensen met het oog op toekomstbestendigheid en leefbaarheid. Hiervoor is aanvullend budget nodig, dat via het Nationaal Programma voorzien is.

Gemeente, Provincie en NCG zijn betrokken. Om te leren hoe deze complexe opgave op een slimme en kosteneffectieve wijze kan worden uitgevoerd wordt gestart met een pilotproject.

De pilot omvat de ontwikkeling van een integrale aanpak voor de monumentale panden samen met hun bewoners. Investeren in erfgoed kan veel geld kosten. De pilot moet ruimte bieden voor zowel directe investeringen per pand als het vinden van slimmere methoden om monumentale en karakteristieke waarden mee te kunnen nemen in de activiteiten die omwille van de veiligheid (reparatie schade en versterking) gedaan moeten worden. Het doel van de pilot is om d.m.v. co-ontwerp met inwoners de benodigde investeringen per pand omlaag te brengen waardoor er met minder middelen meer bereikt kan worden. Het betreft een unieke situatie waar veel elementen samenkomen en daarmee complex van aard is. De NCG voert de regie op deze pilot van het erfgoedprogramma. Financiering vindt plaats via een provinciale subsidieregeling.

Wat kost het?

Er wordt € 2 mln geïnvesteerd in een pilotproject in het dorp Overschild, dat onderdeel uitmaakt van een opgave ter waarde van ten minste € 30 mln in Overschild. Dit zijn de geschatte kosten voor het overeind houden en veilig maken van de bebouwing in het dorp Overschild, waar veel karakteristieke panden staan. De integrale gebiedsaanpak voor het hele dorp vergt een veel grotere investering en daarvoor worden de plannen nu verder uitgewerkt. Er zijn onder andere (meekoppelkansen) kansen voor recreatie, natuur en landbouw in dit gebied. Samen met het CVW, NCG en Stichting Groninger Kerken wordt geïnvesteerd in deze pilot.

Wat levert het op?

Behoud van karakteristieke panden is cruciaal voor de leefbaarheid van dorpen, de herkenbaarheid en behoud van de lokale identiteit. Dit is ook benoemd als doelstelling in het Nationaal Programma: het benutten van cultureel erfgoed als verbindende schakel tussen Groningers en de verbetering van de leefomgeving en het vestigingsklimaat. Enkel versterken met het oog op veiligheidsoogpunt is echter onvoldoende om het effect voor de lokale gemeenschap te bestendigen. Hierbij is, gelet op de ontwikkelingen in dorpen en kernen, ook oog nodig voor herbesteding van karakteristieke panden. De noodzakelijke energietransitie benadrukt de noodzaak van verduurzaming bij versterken, zoals ook bij reguliere panden gebeurt.

4. Lokaal initiatief (€ 0,5 mln)

Wat gaan we doen?

De provincie Groningen heeft een provinciale regeling voor bewonersinitiatieven dat woon- en leefomgeving beter, mooier en leuker maakt. In het verleden zijn hiermee bijvoorbeeld mogelijk gemaakt: Kerk Krewerd, Colorfull BEDUM, Landgoed de CAMPING en een bewegingstuin voor senioren. Het plafond van deze regeling wordt per direct met een € 0,5 mln verhoogd voor inwoners uit het aardbevingsgebied. Inwoners of een groep inwoners kunnen een subsidieaanvraag indienen die wordt beoordeeld aan de hand van een aantal criteria. Zo moet er draagvlak zijn in eigen omgeving en moet het project bijdragen aan de samenwerking tussen verschillende groepen. Een volledig overzicht van de criteria staat op de volgende pagina van de provinciale website: <https://www.provinciegroningen.nl/loket/subsidies/wonen-en-welzijn/bewonersinitiatieven/>

Wat kost het?

De bestaande regeling wordt met € 0,5 mln opgehoogd. Hiermee kunnen we 50 kleinschalige initiatieven van € 10.000 ondersteunen. Financiële voorwaarden zijn hetzelfde als die van de bestaande provinciale regeling.

Wat levert het op?

Hoewel het hier om relatief kleine geldelijke steun gaat, kan het effect in de directe omgeving van inwoners groot zijn. Er wordt verbinding tussen bewoners gelegd, bewoners worden uitgenodigd om actief te zijn en zo wordt de lokale leefbaarheid gestimuleerd.

5. Interlevensbeschouwelijk team van geestelijk verzorgers (€ 0,1 mln)

Wat gaan we doen?

De aardbevingsproblematiek heeft niet alleen scheuren veroorzaakt in de huizen van mensen maar kan ook van invloed zijn op de mentale gesteldheid van bewoners in het aardbevingsgebied. Om de mensen de psychische verzorging te bieden, is in het Regeerakkoord onder andere afgesproken dat er middelen vrijgemaakt worden voor geestelijke ondersteuning. Platform Kerk en aardbeving biedt deze geestelijke ondersteuning. Door capaciteitsuitbreiding kan er een extra geestelijk verzorger worden vrijgemaakt die de bewoners de benodigde ondersteuning kan bieden.

Wat kost het?

De kosten voor de uitbreiding van de capaciteit voor geestelijke verzorging bedraagt € 100.000 per jaar, voor een periode van drie jaar (in totaal 300.000 euro). In de toekomst kan worden gekeken naar nog meer personeel of naar de aanschaf van een 'proatbus' waarmee de geestelijk verzorgers de regio intrekken om mensen te ondersteunen. Dit moet in de toekomst nader onderzocht worden, maar belangrijk is dat de eerste drie jaar een FTE extra kan worden vrijgespeeld. Via deze weg wordt de financiering voor 2018 geregeld.

Wat levert het op:

Met de geestelijke ondersteuning wordt tegemoet gekomen aan de (met name psychische) gezondheidsklachten die leven in de regio, zoals ook Postmes heet onderzocht. Een extra geestelijk verzorger zal deze klachten terug kunnen dringen. Dit initiatief sluit aan bij de programmalijn "Groningse kracht en trots" waarbij ingezet wordt op veerkrachtige en gezonde en lokale gemeenschappen en bijbehorende investeringen in leefbaarheid, gezondheid en dorpsvernieuwing.

Programmalijn Energie en Klimaat

Programmalijn Energie en Klimaat		
Nr.	Omschrijving project	€
6	Aanvullende pilots aardgasloze wijken	6,0
7	Cofinanciering testcentrum waterstof	1,0
8	Waterstofmobiliteit	4,0
Totaal Energie en Klimaat		11,0

6. Aanvullende pilots aardgasloze wijken (€ 6,0 mln)

NB: dit wordt nog in de regio afgestemd en mogelijk nog aangepast.

Wat gaan we doen?

Voor de door Minister Ollongren geopende tender aardgasloze wijken (uitvoering projecten start in 2018) hebben zich tien Groningse projecten aangemeld. Er is inmiddels een aantal pilotprojecten door het ministerie van BZK gehonoreerd en zijn een paar afgevallen. Dit hangt samen met een forse overschrijving van de tender van BZK, waarbij een regionale verdeling van projecten een rol heeft gespeeld. Het voorliggende project in Hoogezand bevat redelijk veel "proven technology" waardoor het leereffect lager ligt dan bij andere projecten. Het aantal woningen en de uitbreidingsmogelijkheden zijn wel weer groot dus voor de energietransitie is dit project kansrijk.

De regio wil graag verder met het project in Hoogezand dat het aardgasloos maken en verduurzamen van ruim 1.000 woningen behelst. Het gebruik van industriële restwarmte loopt als een rode draad door het project en heeft naar de toekomst toe uitbreidingsmogelijkheden omdat Hoogezand en Sappemeer over meerdere "energie intensieve" bedrijven beschikken. Daarmee is deze proeftuin goed op te schalen. Het warmtenet kan worden uitgebreid naar ruim 5.000 woningen in Hoogezand-Zuid.

Vanwege de start van een aantal projecten op relatief korte termijn is het instapmoment nu goed. Langer wachten verkleint de kans op grootschalige aansluiting. Projecten en projectpartners zijn betrokken en plannen liggen klaar. Op zeer korte termijn uit te voeren is voor dit type project (kapitaalsintensief) grootschalige gemeenschappelijke infrastructuur nodig.

Wat kost het?

De investeringskosten van dit project voor de aanleg van een warmtenet, woningaansluitingen en warmtepompen bedragen € 6 mln. Deze investering is onderdeel van een gezamenlijke investeringsagenda voor de komende vijf jaar van woningcorporaties, de gemeente en private partijen. Gezamenlijk wordt € 7 mln. geïnvesteerd in integrale gebiedsontwikkeling en € 60 mln in vastgoedontwikkeling. Het project rond de aardgasloze wijken en de verduurzaming wordt op slimme wijze aan de voorgenoemde investeringen en investeringsprogramma's gekoppeld en ermee vervlochten zodat er maximale meerwaarde kan worden gegenereerd op de totale investering in het gebied.

Wat levert het op?

Door meer dan 1.000 woningen in Hoogezand aan te sluiten op een warmtenet en daarmee van het aardgas af te halen wordt een bijdrage geleverd aan een van de doelen van de programmalijn Energie en Klimaat: aardgasvrije woningen in 2035. Het draagt direct bij aan de ambitie om Groningen de energieprovincie bij uitstek te laten zijn.

7. Cofinanciering testcentrum waterstof (€ 1,0 mln)

Wat gaan we doen?

Via cofinanciering investeert de regio in het waterstof-testcenter (MegaWatt testcenter) van EnTranCe, waarmee onderzoeksprojecten op het gebied van technologische ontwikkeling, toepassingen van waterstof in energietransitie en vergroening van de industrie en kosten-efficiëntie kunnen worden uitgevoerd. Het betreft een publiek-private samenwerking, wat gebruik van opgedane kennis snel naar praktijk kan brengen.

Wat kost het?

De bouw van het waterstof-testcenter kost € 8 mln. Hiervan is reeds € 6 mln door marktpartijen toegezegd. De bijdrage uit het Nationaal Programma is € 1 mln en voor de resterende € 1 mln is men in gesprek met een onderwijsinstelling uit de regio.

Wat levert het op?

De doorontwikkeling van waterstof als energiebron sluit direct aan bij de doelen van het Nationaal Programma: Groningen is zelfvoorzienend op het terrein van duurzame energie en groene energie en het OV per bus is uiterlijk in 2030 CO₂-neutraal. Waterstof is hierin een veelbelovende energiebron, maar wel een die nog niet uitontwikkeld is (bijv. nog onrendabel). Via dit testcentrum kan de inzet van waterstof een stap dichterbij gebracht worden, niet alleen voor Groningen.

8. Bijdrage aan waterstofbussen (€ 4,0 mln)

Wat gaan we doen?

De regio wil een grote stap zetten in de transitie naar waterstofmobiliteit door een forse opschaling van het aantal bussen dat op waterstof rijdt te realiseren. Vanuit een eerdere pilot rijden er in de regio al 2 waterstofbussen (cofinanciering provincie en IenW) en het is de ambitie om dit aantal met 20 te verhogen en eind 2019 operationeel te krijgen. Tevens wordt er geïnvesteerd in een waterstof OV hub om te kunnen faciliteren in het produceren en tanken van waterstof. Het is de ambitie om deze waterstofhub op termijn ook toegankelijk te maken voor particuliere autobezitters.

De gemeente Groningen, provincie Groningen en provincie Drenthe, de aandeelhouders van OV bureau Groningen Drenthe, hierna de concessieverlener, hebben vanwege de hoge onrendabele top besloten om zelf te investeren in waterstofbussen en een waterstof OV hub. De totale investering bedraagt de aanschaf van 20 waterstofbussen, de aankoop van grond en de realisatie van de benodigde installaties, bestaande uit twee vulpunten van 350 bar en een productie-installatie voor waterstofgas. Die investeringen in de aanschaf is inmiddels voor een groot deel rond en met de bijdrage vanuit het Nationaal Programma kan deze helemaal gedekt worden.

Qbuzz, de winnaar van de OV concessie van het openbaar vervoer, heeft de verplichting om begin 2020 te starten met de exploitatie van de waterstofbussen en de waterstof OV hub op voorwaarde dat de concessieverlener de benodigde faciliteiten heeft kunnen realiseren. In het geval dat de concessieverlener er niet in slaagt om de investeringen tijdig rond te krijgen is in de concessie opgenomen dat de concessieverlener de aanschaf van waterstofbussen en de bouw van de waterstof OV hub kan annuleren. Dat betekent dat Qbuzz dan niet kan starten met de exploitatie van waterstofbussen.

Wat kost het?

Het project bestaat uit de investering van € 1 mln in 20 waterstofbussen. Dit betreft een cofinanciering op een projectbegroting van ongeveer € 15 mln. De gemeente Groningen, provincie Groningen en provincie Drenthe, de aandeelhouders van OV Bureau Groningen- Drenthe investeren samen in de waterstofbussen.

Om de bussen op efficiënte wijze te voorzien van waterstofgas, wil de gemeente Groningen investeren in de waterstofhub aan de Peizerweg. De totale kosten van dit project bedragen € 6 mln. Hiervan wordt € 3,5 mln geïnvesteerd in de realisatie van de installatie en € 2,5 mln in de verwerving van benodigde gronden. De gemeente Groningen draagt € 3 mln van de kosten en er is

€ 3 mln aan cofinanciering benodigd. Door zelf te investeren in de waterstofhub is men verzekerd van een goedkope productie en levering van waterstof. Er is geen derde partij nodig voor de levering van waterstof.

De totale investering in de opschaling van waterstofmobiliteit vraagt € 4 mln aan cofinanciering

Wat levert het op?

Het project is verbonden aan de nieuwe bus concessie die per 2020 van start gaat. OV Bureau Groningen Drenthe heeft aangegeven dat Qbuzz per 2020 moet gaan rijden met de waterstofbussen en moet voorzien in bussen en benodigde infrastructuur.

Het inzetten van meer waterstofbussen draagt direct bij aan de doelstelling om per 2030 CO₂-neutraal OV te hebben. Daarbij kan deze pilot waardevolle informatie opleveren voor verdere inzet/uitrol van waterstofbussen in NL (of Europa).

Programmalijn Economie en Arbeidsmarkt		
Nr.	Omschrijving project	€
9	Versterken Regionale Investeringssteun Groningen (RIG)	12,0
Totaal Economie en Arbeidsmarkt		12,0

9. Versterken Regionale Investeringssteun Groningen (RIG) (€ 12 mln)

Wat gaan we doen?

Investeringsen in economie en arbeidsmarkt verlopen via de Regionale Investeringssteun Groningen (RIG). Het plafond van de RIG wordt nog dit jaar met € 12 mln opgehoogd. Voor de RIG is in 2014 in totaal € 40 mln voor 4 jaar beschikbaar gesteld, bedoeld als investeringssteun aan bestaande en nieuwe bedrijven in de Eemsdelta en op het Zernike Science Park. Met deze regeling zijn eerder o.a. BioMCN, ChemCom Industries, Avantium, Biopack Packaging en Syncom ondersteund, bedrijven die een belangrijke bijdrage leveren aan banen voor de toekomst in het Eemsdelta industrie cluster (RIG2014-2018).

De regeling is bedoeld voor investeringsprojecten in nieuwvestiging, uitbreiding, diversificatie en/of fundamentele wijziging. De subsidie is open voor alle soorten bedrijven (klein, midden en groot). Er is een aantal specifieke kwaliteitsvoorwaarden opgenomen waar projecten aan moeten voldoen. Zo moet er minimaal 60 punten worden gescoord van 100, op de onderwerpen uitbreiding arbeidsplaatsen, economische structuurversterking, innovatie en milieu. De investeringssteun is aangemeld onder het artikel 14 van de AGVV (regionale economische steun), additioneel is er in beperkte gevallen de mogelijkheid om onder artikel 36-38 AGVV steun aan te vragen (milieusteun). Aanvragen worden getoetst aan passendheid binnen de steunmaatregelen uit de AGVV, en aan de eigen regelingstekst. Voor meer informatie zie: <https://www.rigscoorttop.nl/>

Wat kost het?

Er is een ophoging van het investeringsbudget beoogd van € 12 mln.

Wat levert het op?

Met behulp van investering wordt een directe impuls in de regionale economie en arbeidsmarkt gegeven. Met deze nieuwe impuls vragen naar schatting 10 nieuwe bedrijven investeringssteun aan, en wordt er voor EUR 74 miljoen geïnvesteerd in nieuwe bedrijven (nieuwvestigingen), uitbreidingen, diversificatie projecten en/of fundamentele wijzigingsprojecten. Het fonds heeft zichzelf reeds bewezen door een multiplier te realiseren van 6,2 aan private investeringen in het Eemsdelta industrie cluster. Daarnaast zijn er op dit moment (definitief beschikte middelen a € 19 miljoen) 300 directe banen gerealiseerd waarbij een multiplier van 1,5 aan indirecte banen wordt gehanteerd (nogmaals 450 banen). Met het bestaan van dit instrument wordt er voor bedrijven (zowel reeds gevestigde als nieuwvestigings) een impuls gecreëerd om investeringen (a) toch uit te voeren, (b) en dit in het Eemsdelta industriecluster te doen. Dit sluit direct aan op de doelstellingen van de programmalijn Economie en Arbeidsmarkt: meer innovatieve bedrijven en voldoende werkgelegenheid.

Vorbereiding en uitvoering Nationaal Programma

Vorbereiding en uitvoering Nationaal Programma Groningen		
Nr.	Omschrijving project	€
10	Participatietraject en inrichting projectorganisatie	
Totaal voorbereiding en uitvoering Nationaal Programma		2,0

10. Participatietraject en inrichting projectorganisatie (€ 2,0 mln.)

Wat gaan we doen

Op 5 oktober 2018 is de start gemarkeerd van Nationaal Programma Groningen. Op basis van het startdocument gaat een participatietraject van start en wordt een projectorganisatie ingericht. Een kwartiermaker is verantwoordelijk voor het proces en moet voor 15 december 2018 een nadere uitwerking van de afspraken die in het startdocument zijn geformuleerd vaststellen.

In een traject van 6 tot 8 maanden werken betrokken organisaties en inwoners, experts en ontwerpers en onderzoekers samen aan het toekomstbeeld. Hierbij wordt voortgebouwd op plannen en visies die al beschikbaar zijn. In verschillende atelierbijeenkomsten komt alle inhoud bijeen. Het participatietraject start 28 november.

Wat kost dit?

Voor de inrichting van de projectorganisatie en het participatieproces is een bedrag van € 2 mln. benodigd. Onderstaande begroting geeft de kostenstructuur op hoofdlijnen weer.

Kosten	
Vorbereiding en inrichting organisatie	€ 600.000
Projectbegeleiding bij participatietraject	€ 400.000
Organisatie ateliers	€ 500.000
Huur van zalen en andere faciliteiten	€ 50.000
Communicatie en inzet middelen	€ 150.000
Tijdelijke inhuur capaciteit bij betrokken overheden	€ 300.000
Totaal	€ 2.000.000

Wat levert dit op?

Een operationele projectorganisatie en draagvlak, inspiratie en goede projecten voor het Nationaal Programma Groningen. Door inwoners, ondernemers en organisaties centraal te stellen bij de invullen van de 'hoe'- en 'met wie'- vraag kan het Nationaal Programma Groningen echt betekenis krijgen in de Groninger samenleving. Inwoners, ondernemers en organisaties zitten mede aan het stuur en kunnen met behulp van het Nationaal Programma Groningen werken aan hun toekomstperspectief in de regio.

Eerdere afspraken tussen Rijk en Regio

Eerdere afspraken tussen Rijk-Regio		
Nr.	Omschrijving project	€
11	Vliesgevelwoningen (waarvan € 7,4 mln. in 2018 en € 17,6 mln. in 2019)	7,4
12	Meerkosten corporatie Wierden en Borgen	4,0
13	Bestuurlijke tafels Groningen Bovengronds	1,0
Totaal eerdere afspraken Rijk-Regio		12,4

10 en 11: Vliesgevelwoningen en Wierden&Borgen (€ 11,4 mln in 2018, € 17,6 mln)

Wat gaan we doen?

In het voorjaar, op 23 april 2018, is aan de Bestuurlijke Tafel afgesproken dat de kosten voor het realiseren van sloop-nieuwbouw bij Fazantenhof (meerkosten corporaties Wierden en Borgen) en de Vliesgevelwoningen in Opwierde worden gedekt vanuit de middelen van het toekomstperspectief.

Vliesgevel

In oktober 2017 is gestart met de pilot vliesgevelwoningen en 30 van de 165 woningen zijn eind april 2018 versterkt. De eigenaren van de overige 125 woningen willen niet verder met de huidige versterkingsaanpak wegens het ontbreken van een toekomstgerichte, duurzame oplossing voor hun woning en wegens de verschillende aanpakken in de wijk. Om de vliesgevelwoningen te versterken en een duurzaamheidsimpuls te geven wordt sloop-nieuwbouw aantrekkelijk. De ervaren ongelijkheid is zo ook verholpen.

Wierden en Borgen

Uit inspecties is gebleken dat er als gevolg van de gaswinning forse investeringen in deze woningen moet plaatsvinden. Ook zal er voor een substantieel deel van het bestaande eigenwoningbezit overgegaan worden tot sloop-nieuwbouw. Daarom is voor deze huurwoningen in Ten Post ook gekozen voor sloop-nieuwbouw in plaats van versterken.

Wat kost het?

De 30 vliesgevelwoningen kosten in totaal € 25 mln, waarvan € 7,4 mln in 2018 en € 17,6 mln in 2019. Het totaalbedrag van 25 mln is gebaseerd op de kosten voor sloop-nieuwbouw van 465 woningen in de wijk Opwierde-Zuid in Appingedam. Het gaat om 165 vliesgevelwoningen, bijna volledig in particulier bezit.

Het bedrag van € 4 mln is gebaseerd op de kosten voor sloop-nieuwbouw bij 31 huurwoningen in Ten Post. De corporatie Wierden en Borgen is eigenaar van deze huurwoningen.

Wat levert het op?

Bij sloop-nieuwbouw komen Rijk en regio gezamenlijk tot een veiligere, kwalitatief betere, duurzamere, mooiere en toekomstbestendigere leefomgeving en neemt naar verwachting de sociaal-maatschappelijke onrust af. Op deze manier dragen de eerder gemaakte afspraken tussen Rijk en regio bij aan de programmalijn "Groningse kracht en trots" waarbij de woon- en vestigingsomgeving wordt versterkt door in het ommeland in te zetten op veerkrachtige en gezonde en lokale gemeenschappen en bijbehorende investeringen in leefbaarheid, gezondheid en dorpsvernieuwing.

12. Bestuurlijke tafels Groningen Bovengronds

Wat gaan we doen?

Rijk en regio hebben vanaf begin dit jaar intensief overleg gevoerd over oplossingsrichtingen en strategieën rondom de problematiek van het gasdossier. De afspraak is gemaakt dat een deel van deze kosten uit het budget van het Nationaal Programma 2018 gedekt kunnen worden.

Wat kost dit?

Er is voor bijna € 1 mln. aan kosten gemaakt voor o.a. experttafels over de onderwerpen schade, versterking, toekomstvisie en governance. Daarnaast zijn er kosten gemaakt voor de inhuur van vervangende capaciteit bij betrokken overheden als gevolg van ambtelijke inzet bij de experttafels, en zijn er kosten gemaakt voor facilitaire zaken zoals zaalhuur en catering. Tevens is een financiële bijdrage geleverd aan de maatschappelijke organisaties. Deze bijdrage is via de NCG verrekend.

Kosten	
Instituut Mijnbouwschade + Schadefonds	€ 10.575
Toekomstvisie	€ 291.443
Versterkingsaanpak	€ 207.122
Besturing	€ 169.789
Ambtelijk secretariaat (excl. BCG)	€ 7.076
Maatschappelijke organisaties	€ 79.831
Tijdelijke inhuur van vervangende capaciteit	€ 200.580
Totaal	€ 966.419

Wat levert dit op?

De expertteams hebben voor alle onderwerpen eindproducten opgeleverd die een bijdrage hebben geleverd aan de aanpak van de complexe problematiek van het gasdossier. De betrokkenheid van de maatschappelijke organisaties is van groot belang geweest voor het behoud van draagvlak voor de uitgewerkte aanpakken en strategieën